

УДК 37.06:372.31:316.62
DOI: 10.15330/esu.16.137-143

Людмила Березовська,

кандидат педагогічних наук, доцент
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Liudmyla Berezovska,

Candidate of pedagogical sciences (PhD), Associate
Professor,

Vasyl Stefanyk Precarpathian national university (Ivano-
Frankivsk, Ukraine)

lydunya@gmail.com

Христина Колодчак,

магістрант, ДВНЗ “Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника”

(м. Івано-Франківськ, Україна)

Khrystyna Kolodchak,

Master, Vasyl Stefanyk Precarpathian national
university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

kolodchak_hrystyna@ukr.net

СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ І ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

SOCIALIZATION OF YOUNG STUDENTS IN THE ACTIVITIES OF YOUNG PEOPLE’S AND CHILDREN’S PUBLIC ORGANISATIONS

В статті розглядається процес соціалізації учнівської молоді в діяльності молодіжних та дитячих громадських організаціях. Проаналізовано різні підходи науковців до питань соціалізації підростаючого покоління в соціальних інститутах, зокрема, громадських організаціях; розкрито зміст поняття “громадська організація” та “дитяча молодіжна громадська організація”; форми взаємодії, напрями співпраці соціального працівника з молодіжними та дитячими громадськими організаціями; визначено особливості соціалізації молоді в умовах соціально-педагогічної діяльності в громадських організаціях.

В роботі зазначено, що сучасна молодь характеризується підвищеною потребою бути причетною до суспільних явищ, намагається самоствердитись, зайняти активну життєву позицію. Проте, через недостатню обізнаність, нестачу життєвого досвіду, частина молоді схильна до сприйняття негативних впливів і може стати на асоціальний шлях розвитку, бути втягнута під вплив “вулиці”. Щоб цього не сталося, потрібно подбати про змістовне заповнення вільного часу молодого покоління, залучаючи їх до суспільно корисної діяльності. Молодіжні та дитячі громадські організації сприяють їх включенню в життя суспільства, дозволяють набутти позитивного досвіду соціальної взаємодії, захищають інтереси та права дітей і молоді.

Для ефективності роботи, спрямованої на успішну соціалізацію підлітків, необхідно попередньо здійснити низку заходів з ознайомлення соціальних педагогів і представників громадських організацій зі складовими соціально-педагогічної роботи з дітьми підліткового віку. Зміст взаємодії школи й молодіжної організації, форми та методи спільної діяль-

ності, безперечно, залежать від професіоналізму та вміння соціальних працівників координувати роботу молодіжної організації, сприяти забезпеченню її ефективної діяльності як відкритої соціально-педагогічної системи, що виховує й соціалізує молоде покоління. Членство в різноманітних молодіжних та дитячих організаціях – ступінь до повноцінної громадської діяльності, виховання активних громадян, становлення лідерів.

Ключові слова: молодіжні та дитячі громадські організації, соціалізація, виховний потенціал, соціальний інститут.

The article deals with the process of socialization of young students in the activities of young people's and children's public organizations. It is analyzed different approaches of scientists to the issues of socialization of the younger generation in social institutions, in particular, public organizations. The content of the concept "public organization" and "children's young public organization" are revealed; it is indicated forms of interaction, directions of cooperation of social pedagogue with young people's and children's public organizations; it is specified the features of socialization of youth in conditions of social-pedagogical activity in public organizations.

It is stated in the paper that modern youth is characterized by an increased need to be involved in social phenomena, that it tries to assert itself and to take an active life position. However, due to lack of awareness, lack of life experience, part of the youth tends to perceive negative influences and can become an antisocial way of development, be drawn into the influence of "street". To avoid this, you need to take care of the meaningful filling of the free time of the younger generation, involve them in socially useful activities. Young people's and children's public organizations promote their inclusion in society, allow them to gain positive experience of social interaction, protects the interests and rights of children and young people.

It is necessary previously to carry out series of activities to familiarize social educators and representatives of civic organizations with the components of social and pedagogical work with adolescent children. It will make work more effective aiming to the successful socialization of adolescents. The content of the interaction of the school and youth organization, forms and methods of joint activity, of course, depends on the professionalism and ability of social teachers to coordinate the work of the youth organization, to promote its effective functioning as an open socio-pedagogical system that educates and socializes the younger generation. Membership in various young people's and children's organizations is a step towards full-fledged social activity, education of active citizens, and the formation of leaders.

Key words: young peoples's and children's public organizations, socialization, educational potential, socialin stitute.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Молодіжні та дитячі громадські організації є важливим інститутом соціалізації підростаючого покоління, який доповнює вплив сім'ї, школи та інших соціальних інститутів. Вони задовольняють потреби дітей, підлітків та молоді у спілкуванні, спільній діяльності, реалізації різних вікових інтересів. Бажаючи включитися в доросле життя молодь шукає можливості реалізувати себе у різних (формальних і неформальних) молодіжних і дитячих громадських організаціях, об'єднаннях, групах. Сучасна молодь характеризується підвищеною потребою бути причетною до суспільних явищ, намагається самоствердитись, зайняти активну життєву позицію. Проте, через недостатню обізнаність, нестачу життєвого досвіду, частина молоді схильна до сприйняття негативних впливів і може стати на асоціальний шлях розвитку, бути втягнута під вплив "вулиці". Щоб цього не сталося, потрібно подбати про змістовне заповнення вільного часу молодого покоління, залучаючи їх до суспільно корисної діяльності. Молодіжні та дитячі громадські організації сприяють їх включенню в життя суспільства, дозволяють набути позитивного досвіду соціальної взаємодії, захищають

інтереси та права дітей і молоді. Членство в різноманітних молодіжних та дитячих організаціях – ступінь до повноцінної громадської діяльності, виховання активних громадян, становлення лідерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання порушеної проблеми і на які спирається автор. Різні аспекти молодіжного й дитячого рухів і таких їх складових, як молодіжні та дитячі організації, вивчали українські дослідники: О. Балакірева, М. Головатий, В. Головенько, О. Корнієвський, Р. Охрімчук, М. Перепелиця, Ю. Поліщук, С. Харченко, О. Яременко, В. Якушик та ін. Особливості соціально-педагогічної роботи в молодіжно-підлітковому середовищі досліджували (Р. Вайнола, Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, В. Оржеховська та ін).

Виокремлення невирішених раніше аспектів загальної проблеми, які суголосні із статтею. Незважаючи на вагомий здобуток науковців, аналіз теорії й практики з досліджуваної проблеми засвідчує про наявність протиріч між соціальною потребою підлітків у більш активній суспільній діяльності в молодіжних організаціях і недостатньою увагою з боку держави, низькою поінформованістю суспільства та розривом зв'язків освітніх закладів, об'єктивною потребою в посиленні ролі різних суб'єктів соціально-педагогічної роботи з підлітками у молодіжних організаціях в процесі їх соціалізації і недостатньою теоретичною та методичною розробкою змісту, форм і методів цієї діяльності зумовили вибір теми статті.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в розкритті впливу громадських та молодіжних організацій на особливості соціалізації учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Поняття “соціалізація” увійшло в життя та почало активно вживатися у 40-х рр. ХХ ст. Термін “соціалізація” ввів американський соціолог Ф. Гіддінг. Вчений пояснював його як: “розвиток соціальної природи або характеру індивіда, підготовка людського матеріалу до соціального життя” [2, Р. 22]. З початком формування соціальної педагогіки як самостійної галузі педагогічного знання, поняття “соціалізація” стало предметом дослідження педагогічної науки.

Звернімося насамперед до тлумачних словників щодо сутності поняття “соціалізація”, які пояснюють його як: “процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості. Соціалізація передбачає взаємодію людини з соціальним оточенням, яке впливає на формування її певних соціальних якостей та рис, на активне засвоєння й відтворення нею системи суспільних зв'язків” [3, с. 314]; “процес і результат засвоєння і активного відтворення індивідом соціального досвіду, здійснюваний у спілкуванні і діяльності” [12, с. 563].

Л. Орбан-Лембрик розглядає соціалізацію як процес входження індивіда в суспільство, засвоєння ним соціального досвіду, ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві. [10, с. 89–90].

Суголосні з думкою Г. Андрєєва, який вважає, що соціалізація, – це двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків; з іншого – процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків завдяки його активній діяльності, включенню в соціальне середовище [1, с. 370–374].

Таким чином, процес соціалізації особистості є важливим чинником, що дає змогу молодим людям бути активним перетворювачем власного життя. Тому участь

дітей та молоді у діяльності дитячих громадських та молодіжних організаціях – одна із форм вияву такої активності та успішної соціалізації.

Важливим у контексті дослідження є визначення понять “громадська організація” та “дитяча молодіжна громадська організація”. Єдиного наукового підходу щодо поняття “молодіжна організація” в педагогічній науці не існує. Нам імпонує позиція О. Корнієвського, який розглядає молодіжну організацію як добровільне об’єднання молодих громадян, що утворюється для реалізації і захисту їх різнобічних, зокрема, специфічних (як особливої вікової категорії) інтересів з метою об’єднання зусиль для участі в соціально-економічних, громадсько-політичних та державотворчих процесах [7, с. 11].

Дослідниця М. Гур’янова зазначає, що дитячі і молодіжні об’єднання – різновид соціально-педагогічної діяльності дітей і молоді у відкритому мікросередовищі, тому їх потрібно розглядати як один із методів та ефективну форму соціального виховання, як самодостатній соціальний інститут, що відіграє важливу роль в особистому самовизначенні молодого покоління [4, с. 249–250].

Б. Ковбас доводить, що сучасні громадські дитячі і молодіжні об’єднання, товариства, організації необхідно трактувати як “самостійний інститут соціалізації підростаючого покоління”, оскільки такі об’єднання сприяють: задоволенню і правильному формуванню основних життєво необхідних на різних вікових етапах потреб особи (потреби в емоційному контакті з ровесниками, друзями, потреби в прихильності і впевненості, потреби в успіху, визнанні себе серед інших, потреби вибирати і випробувувати власні сили, вириватись із буденщини, переживати щось надзвичайне, потреби в активній діяльності, у розвитку інтересів, уподобань); розвитку творчих потреб і здібностей (мистецьких, наукових, технічних, інформаційних, організаційних, господарських, фізичної вправності, підтримці, збереженню і розвитку таланту, обдарованості особи); формуванню характеру особи, її всебічного розвитку, самовдосконалення; самовизначенню особистості, вияву своєї самостійності, права на самостійні дії та вчинки, визнанню своєї особи, своєї гідності, поваги до себе, самоствердженню в групі; формуванню спільних ідей, поглядів, звичок, що становить об’єднуючу творчу психічно-національну внутрішню силу особи, кристалізації світогляду, національної самосвідомості; товариському згуртуванню, зав’язуванню глибоких дружніх зв’язків у колі вибраних; розвитку приятельських відносин як основи для майбутнього подружнього життя; відтворенню душевно-моральних сил, задоволенню рекреаційно-соціалізаційних потреб [6, с. 28–29].

У Законі України “Про молодіжні та дитячі громадські організації” [5, с. 10], молодіжна громадська організація розглядається як “об’єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою якого є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних, соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів”.

Наявна ситуація в Україні свідчить, що діти, підлітки та молоді люди не зорієнтовані на соціально-значиму діяльність, мають низьку соціальну активність наслідком чого є процеси десоціалізації та маргіналізації, моральної деградації та криміналізації молодіжного середовища. Це вказує на необхідності розробки та реалізації нових, інноваційних підходів до питання виховання молодого покоління, створення такої моделі вихованості людини, яка б сприяла формуванню умінь вирішувати складні питання своєї життєдіяльності, успішно досягати індивідуальних і суспільних цілей, розвиваючи і реалізуючи власні здібності.

В сучасних умовах у якості особливого освітньо-виховного та соціалізуючого простору, виступають різноманітні соціальні інститути. У соціальній педагогіці акцентується увага на ті соціальні інститути, які виконують, виховні та соціокультурні функції (сім'я, школа, позашкільні заклади, об'єднання), тобто ставлять за мету засвоєння та подальше відтворення культурних та соціальних цінностей, включення індивідів до певної субкультури, а також соціалізацію індивідів через засвоєння стійких соціокультурних стандартів поведінки, захист певних цінностей та норм.

З досліджень діяльності як механізму формування соціального досвіду особистості в процесі її соціалізації впливає також, що засвоєння цього досвіду відбувається не у будь-якій діяльності. Успішну соціалізуючу функцію виконує діяльність, що відповідає домінуючим потребам особистості дитини. Саме вона може викликати зацікавлення і розуміння особистістю соціальної значимості результатів своєї діяльності. Прикладом організації такого роду форми діяльності можна назвати ігрові групи скаутського типу. У ХХ столітті через організацію скаутського руху нагромаджено значний досвід цілеспрямованого позитивного впливу на підлітків. Діяльність підростаючої людини в скаутській організації відповідає її потребам, пов'язаним з періодом переходу від дитинства до дорослості. Потреба в “дорослості” виступає мотиваційною стороною розвитку особистості в підлітковому віці. “Мотиваційна сторона, на думку Г. Костюка, випереджає операційну в розвитку особистості. І це розходження між ними спонукає її до руху вперед, породжує прагнення особистості до самовдосконалення, яке закономірно виникає на певному ступені її розвитку. Воно стає характерним для підліткового і старшого шкільного віку” [8, с. 272–274].

Потреба підлітка у задоволенні своєї “дорослості” виявляється у його прагненні знайти “дорослішу” позицію в суспільстві. Це прагнення зумовлює переорієнтацію підлітка на нові форми взаємин із “світом дорослих”. Бажаючи включитися в “дорослу” діяльність, підлітки інтуїтивно шукають спосіб застосування своїх сил і талантів у різних (формальних і неформальних) молодіжних і дитячих організаціях, об'єднаннях, групах, угрупованнях, проводячи в них увесь свій вільний час.

Налагодження взаємодії школи з молодіжними організаціями, їхніми лідерами на засадах співробітництва й партнерства забезпечує фандрайзинг соціально-педагогічної роботи в процес соціалізації підлітків. У зв'язку з цим, нам імponує думка Ю. Поліщука, який вважає, що “бажано створити при кожному громадському молодіжному об'єднанні психолого-педагогічний актив з числа практичних психологів і соціальних педагогів. Саме вони зможуть надати молодіжним лідерам психолого-педагогічну допомогу, тобто ввести діяльність спілки молоді в рамки психолого-педагогічних вимог до молодіжного формування як агента соціалізації й суб'єкта виховного впливу” [11, с. 270].

Для ефективності роботи, спрямованої на успішну соціалізацію підлітків, необхідно попередньо здійснити низку заходів з ознайомлення соціальних педагогів і представників громадських організацій зі складовими соціально-педагогічної роботи з дітьми підліткового віку. Наприклад, доречним було б проведення круглих столів за тематикою: “Організація дозвілля школярів”, “Змістовне дозвілля – шлях до ефективної соціалізації підлітків”, підготувати виступи на методичних об'єднаннях заступників директорів шкіл з виховної роботи за темами: “Неформальні молодіжні об'єднання та їхній вплив на процес соціалізації підлітків”, “Молодіжна організація як механізм соціалізації підлітків”, “Актуальні завдання загальноосвітньої школи щодо сприяння організації роботи молодіжних об'єднань”, “Інноваційні

підходи до організації діяльності підлітків у формальних і неформальних молодіжних організаціях” та ін. До основних напрямів роботи соціального педагога відносимо: інформування учнів, вчителів про ті організації, які існують в регіоні, населеному пункті; налагодження взаємодії громадських дитячих та молодіжних організацій із керівництвом та учнями школи для реалізації окреслених програм, проведення спільних заходів та ін.

Як зазначає Н. Лавриченко, “взаємодія школи з дитячими та юнацькими організаціями повинна стати одним з провідних напрямів її організаційної діяльності у сфері педагогічного керівництва соціалізацією юнацтва” [9, с. 31].

Зміст взаємодії школи й молодіжної організації, форми та методи спільної діяльності, залежать від професіоналізму та вміння соціальних педагогів координувати роботу молодіжної організації, сприяти забезпеченню її ефективної діяльності як відкритої соціально-педагогічної системи, що виховує й соціалізує молоде покоління.

Висновки представленої у статті дослідження і перспективи подальших наукових розвідок із зазначеного напрямку. Досягнення ефективності процесу соціалізації молоді в діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій здійснюється шляхом створення соціально-педагогічних умов, які включатимуть взаємопов’язані між собою складові: соціокультурне середовище, (спрямоване на інтелектуально-духовний та особистісний розвиток); використання сучасних напрямів організації соціально-виховного процесу в молодіжних та дитячих організаціях; готовність соціального педагога, як суб’єкта соціально-педагогічної діяльності, до співпраці та здійснення цієї діяльності. Саме в цьому напрямку вбачаємо перспективи подальших наукових досліджень.

Література

1. Андреева, Г. М. Социальная психология : учеб. для вузов / Галина Михайловна Андреева. – М. : Аспект Пресс, 1998. – 376 с.
2. Giddings G. The Theory of Socialization. – 1897. – №. 8. – P. 22
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с. С. 314
4. Гурьянова М. П. Сельская школа и социальная педагогика: Метод. пособ. – Мн.: Амалгфея, 2000. С. 249-250
5. Закон України “Про молодіжні та дитячі громадські організації” // Урядовий кур’єр. – 1999. – 12 січня. – № 4. – С. 10
6. Ковбас Б. І. Підготовка майбутнього вчителя до роботи з тимчасовими об’єднаннями : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Богдан Іванович Ковбас ; Науково-методичний центр “Українська етнопедagogіка і народознавство” АПН і Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 1998. С. 28-29
7. Корнієвський О. Молодіжний рух та політичні об’єднання в сучасній Україні / О. Корнієвський, В. Якушик. – К. : Київське братство, 1997. – 130 с.
8. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Григорій Силевич Костюк; за ред. Л.М. Проколієнко. – К. : Радянська школа, 1989. – 608 с. С. 272-274
9. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н. М. Лавриченко. – К. : ВІРА-ІНСАЙТ, 2000. – 444 с. С. 31
10. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: посібник / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2003. – 448 с.
11. Поліщук Ю. Й. Соціалізація молоді у контексті діяльності громадських молодіжних об’єднань / Ю. Й. Поліщук // Актуальні проблеми професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні та за рубежом : матеріали міжн. наук.-практ. конф-ї 5-6 травня 2003 року. – Ужгород, 2003.

12. Шапарь В.П. Словарь практического психолога / В.Б. Шапарь. – М.: ООО "Издательство АСТ"; Х.: "Торсинг", 2004. – 734 с.

References

1. Andreeva, G. M. Social'naja psihologija : ucheb. dlja vuzov / Galina Mihajlovna Andreeva. – М. : Aspekt Press, 1998. – 376 s.
2. Giddings G. The Theory of Socialization. – 1897. – №. 8. – P. 22
3. Honcharenko S.U. Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk / S.U. Honcharenko. – К.: Lybid, 1997. – 376 s. S. 314
4. Gur'janova M. P. Sel'skaja shkola i social'naja pedagogika: Metod. posob. – Mn.: Amalgfeja, 2000. S. 249-250
5. Zakon Ukrainy "Pro molodizhni ta dytiachi hromadski orhanizatsii" // Uriadovyi kur'ier. – 1999. – 12 sichnia. – № 4. – S. 10
6. Kovbas B. I. Pidhotovka maibutnoho vchytelia do roboty z tymchasovymy obiednanniamy : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Bohdan Ivanovych Kovbas ; Naukovo-metodychnyi tsentr "Ukrainska etnopedahohika i narodoznavstvo" APN i Prykarpatskoho universytetu im. Vasyliya Stefanyka. – Ivano-Frankivsk, 1998. S. 28-29
7. Korniiievskiy O. Molodizhnyi rukh ta politychni obiednannia v suchasniy Ukraini / O. Korniiievskiy, V. Yakushyk. – К. : Kyivske bratstvo, 1997. – 130 s.
8. Kostiuk H. S. Navchalno-vykhovnyi protses i psykhiichniy rozvytok osobystosti / Hryhorii Sylovych Kostiuk; za red. L.M. Prokoliiienko. – К. : Radianska shkola, 1989. – 608 s. S. 272-274
9. Lavrychenko N. M. Pedahohika sotsializatsii: yevropeiski abrysy / N. M. Lavrychenko. – К. : VIRA-INSAIT, 2000. – 444 s. S. 31
10. Orban-Lembryk L.E. Sotsialna psykholohiia: posibnyk / L.E. Orban-Lembryk. – К.: Akademvydav, 2003. – 448 s.
11. Polishchuk Yu. Y. Sotsializatsiia molodi u konteksti diialnosti hromadskykh molodizhnykh ob'iednan / Yu. Y. Polishchuk // Aktualni problemy profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi roboty v Ukraini ta za rubezhem : materialy mizhn. nauk.-prakt. konf-i 5-6 travnia 2003 roku. – Uzhhorod, 2003.
12. Shapar' V.P. Slovar' praktichnogo psihologa / V.B. Shapar'. – М.: ООО "Izdatel'stvo AST"; Н.: "Torsing", 2004. – 734 s.

Одержано статтю: 27.06.2019

Прийнято до друку: 11.07.2019

УДК: 37.064.1.035:316.752 – 053.6
DOI: 10.15330/esu.16.143-150

Любов Канішевська,

доктор педагогічних наук, професор,
Інститут проблем виховання НАПН України
(м. Київ, Україна)

Liubov Kanishevskia,

Doctor of pedagogical sciences, Professor,
Institute of Problems on Education of the NAES of
Ukraine (Kyiv, Ukraine)
mazila060192@ukr.net

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

FORMING OF LIFE SAFETY AMONG HIGH SCHOOL STUDENTS

У статті визначено та схарактеризовано фактори, що ускладнюють процес формування безпеки життя у старшокласників: вплив групи; особливості емоційної сфери; потреба в соціальному визнанні і факті дорослішання; віддаленість від батьків; доступність, популяризація тютюнових, алкогольних, наркотичних речовин через рекламу; негативний вплив молодіжної субкультури; потреба у прояві власної індивідуальності та неможливості її задовольнити; спадковість; сімейне неблагополуччя тощо. Визначено шляхи формування безпеки життя у зазначеного контингенту школярів, а саме: